

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора медичних наук, професора Чухрай Наталії Львівни
на дисертаційну роботу Сокологорської-Никиної Юлії Костянтинівни
на тему: «**Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху
лікувально-профілактичними ортодонтичними заходами**»,
яка представлена до офіційного захисту на здобуття наукового ступня
доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 221 «Стоматологія»
в створену для разового захисту спеціалізовану вчену раду
при Полтавському державному медичному університеті

Актуальність теми дисертації. Зубощелепні аномалії є значною складовою стоматологічної захворюваності та відіграють важливу роль у стоматологічній практиці. Поширеність зубощелепних аномалій в структурі стоматологічної захворюваності може значно варіювати залежно від різних факторів, таких як географічне розташування, етнічний склад населення, стан здоров'я та соціально-економічний статус населення. Зубощелепні аномалії є серйозною проблемою в стоматології та загальному здоров'ї населення і вимагають відповідних заходів профілактики, діагностики та лікування.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 5% населення світу має певний ступінь втрати слуху, включаючи дітей і дорослих. Однак точна кількість глухих дітей у світі є складною для визначення через різні варіації в розповсюдженості та інші фактори.

Поширеність захворювань порожнини рота та прикусу у глухих вища в порівнянні з чуючими пацієнтами. Діти з вадами слуху можуть зазнавати унікальних викликів у зв'язку зі своїм медичним та психологічним станом, що може впливати на їх стоматологічне здоров'я. Для забезпечення належного стоматологічного догляду такій аудиторії необхідні спеціалізовані підходи та програми.

Тому проведене дослідження, присвячене питанню вивчення розповсюдженості та характеру зубощелепних аномалій в дітей із вадами слуху, оцінка характеру їх прикусу та стоматологічного здоров'я, визначення

рівня стоматологічних, зокрема ортодонтичних знань глухих дітей та їх батьків/опікунів та розробки, створення та реалізації комплексу профілактичних ортодонтичних заходів у вигляді Програми, специфічної для цієї групи пацієнтів, значною мірою поповнить масив наявних напрацювань в даному науковому напрямку і є актуальним, своєчасним та перспективним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконувалась в рамках планової науково-дослідної роботи кафедри післядипломної освіти лікарів-ортодонтів Полтавського державного медичного університету «Оптимізація лікування та діагностики зубощелепних аномалій в різні вікові періоди» № державної реєстрації 0118U004458 та ініціативної науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України «Дослідити порушення процесів мінералізації та колагеноутворення при стоматологічній патології та удосконалити методи ранньої діагностики та корекції цих порушень» № державної реєстрації НАМН 098.16, № 0116U000. Здобувачка була безпосереднім виконавцем фрагментів зазначених науково-дослідних тем.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота викладення в опублікованих працях базуються на наступному:

– авторка ретельно вивчила останні дані літератури, щодо основних причин порушень слуху, сучасних поглядів на стан стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху різного віку, навела моніторинг психологічних особливостей дітей із вадами слуху та методи їх оцінки, висвітлила основні проблеми з якими стикаються люди із вадами слуху на стоматологічному прийомі та проаналізувала сучасний метод дослідження м'язів щелепно-лицевої ділянки у дітей, зокрема у дітей із вадами слуху;

– мета та 5 завдань дослідження, що чітко сформульовані, логічно відображають суть роботи;

– загальний дизайн дослідження логічно продуманий та передбачав досягнення мети й реалізацію поставлених завдань у декілька етапів, що відрізнялись кількістю об'єктів клінічних спостережень у групах.

– наукові положення висвітлені у розділах досліджень, базуються на отриманих дисертанткою власних результатах, які коректно оброблені та інтерпретовані з використанням сучасних статистичних методів;

– висновки обґрунтовані, відповідають поставленим завданням;

– практичні рекомендації підтверджені актами впровадження.

Наукова новизна одержаних результатів. За результатами проведеного дослідження, авторкою доповнено наукові дані щодо стану стоматологічного та ортодонтичного здоров'я у дітей із вадами слуху; вивчена поширеність зубощелепних аномалій у глухих дітей та підлітків, визначено рівень потреби в ортодонтичній допомозі; отримано нові наукові дані щодо функціонального стану жувальних м'язів та колового м'яза рота дітей із вадами слуху залежно від виду зубощелепних аномалій; для підвищення мотиваційного рівня глухих дітей та їх батьків/опікунів до ортодонтичного лікування проведена оцінка їх рівня стоматологічних та ортодонтичних знань за створеною анкетною та створено два навчально-пізнавальні відео.

Запропоновано та впроваджено комплекс лікувально-профілактичних заходів у вигляді Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами», що дозволила підвищити ефективність профілактики зубощелепних аномалій в дітей із вадами слуху. Авторкою розширено наукові дані щодо особливостей прикусу дітей та підлітків із вадами слуху. За результатами обстеження встановлено, що діти із вадами слуху, мали 100% патологію прикусу й середній рівень поширеності (77,05 %) та інтенсивності (2,5 – 4,27) карієсу. Вперше авторкою розроблено та запропоновано анкету для дітей із вадами слуху та анкету для батьків/опікунів дітей із вадами слуху та вивчено емоційні компоненти ставлення дітей із вадами слуху до значущих їм людей в сім'ї як на свідомому, так і частково неусвідомлюваному рівні, відношення до свого

стоматологічного здоров'я за допомогою модифікованого кольорового тесту. Для підвищення мотивації створено та продемонстровано два навчально-пізнавальні відео для дітей із вадами слуху та їх батьків/опікунів. В роботі Сокологорської-Никіної Ю.К. доповнено наукові дані щодо функціональних порушень щелепно-лицевої ділянки, зокрема жувальних м'язів та колового м'яза рота в дітей із вадами слуху залежно від виду патології прикусу та доповнено наукові дані про стан опорно-рухового апарату дітей та підлітків із вадами слуху. В роботі Сокологорської-Никіної вперше розроблено, обґрунтовано та запропоновано комплекс заходів профілактики у вигляді Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами». Аналіз клінічної ефективності застосування розробленого комплексу у пацієнтів із вадами слуху виявив позитивну динаміку досліджуваних показників. Спостерігалось покращення динаміки зміни стану гігієни порожнини рота у ДВС під дією запропонованих лікувально-профілактичних заходів у всіх вікових групах дітей виявила суттєве поліпшення гігієни порожнини рота - зниження у 1,37 рази ($0,925 \pm 0,175$; $p < 0,05$). Через рік після початку проведення лікувально-профілактичних заходів інтенсивність карієсу у ДВС знизилась, в порівнянні з первинним оглядом і становила $2,4 \pm 0,06$ ($p < 0,05$). Після проведення профілактичної роботи з ДВС та з їх батьками/опікунами на реальне ортодонтичне лікування звернулось 37,5% від оглянутих дітей.

Запропонована Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами». дозволяє знизити несприятливий вплив патогенетичних факторів та покращити клінічні показники, зокрема, стан гігієни порожнини рота.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведених досліджень Сокологорської-Никіної Ю.К. мають теоретичне і практичне значення для сучасної дитячої стоматології, ортодонції, педіатрії. Отримані в результаті дослідження параметри поширеності зубощелепних аномалій у дітей із вадами слуху можуть використовуватись для планування та надання

ортодонтичної допомоги. Запропонована Програма «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» має значний науковий і практичний інтерес і сприяє покращенню стоматологічного здоров'я дітей з вадами слуху через впровадження лікувально-профілактичних ортодонтичних заходів. За результатами дослідження отримані авторські права на наукові твори: Сокологорська-Никіна Ю. К. Свідоцтво № 69040 «Анкета "Аналіз рівня стоматологічних та ортодонтичних знань у дітей з вадами слуху"»: 09.12.2016 р.; Куроедова В.Д., Сокологорська-Никіна Ю.К. Свідоцтво №115999 «Навчально-пізнавальне відео «Щаслива посмішка дитини»:19.01.2023 р.; Куроедова В.Д., Сокологорська-Никіна Ю.К. Свідоцтво № 115998 «Навчально-пізнавальне відео «Батькам про ортодонтичне лікування своїх особливих дітей»:19.01.2023 р.; Куроедова В.Д., Сокологорська-Никіна Ю.К. Свідоцтво № 121956 «Науковий твір «Анкета для батьків або офіційних представників дітей із депривацією слуху в рамках програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху лікувально-профілактичними ортодонтичними заходами»:14.12.2023 р. Отримані, в ході виконання даного дослідження, результати були впроваджені в клінічну практику КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №3»ДОР» (м.Дніпро); КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №2»ДОР» (м.Дніпро); КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №1»ДОР» (м.Дніпро); КЗ «Хмельницька обласна стоматологічна поліклініка» (м. Хмельницький); КЗ «Черкаська обласна стоматологічна поліклініка» (м.Черкаси), що підтверджено актами впровадження. Наукові розробки також успішно проваджені в навчальний процес на кафедрі післядипломної освіти лікарів-ортодонтів ПДМУ.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових і фахових виданнях. Анотація та публікації ідентичні головним положенням дисертації. Результати дисертаційного дослідження, проведеного Сокологорською-Никіною Ю.К., опубліковано у 22 наукових роботах, з них 7

– у провідних фахових журналах, включених до переліку наукових фахових видань України й затверджених МОН України; 2 – у періодичних наукових виданнях, що входять до науково-метричної бази Scopus, отримано 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір; 6 тез доповідей та 3 статті у матеріалах конгресів та науково-практичних конференцій.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Дисертація Сокологорської-Никіної Ю.К., має стандартну для наукових досліджень подібного роду структуру. Робота побудована в традиційному стилі, викладена українською мовою на 238 сторінках друкованого тексту. Рукопис складається з анотації, вступу, огляду літератури, характеристики об'єктів та методів дослідження, 2-х розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, переліку використаної літератури та додатків. Список використаних джерел включає 213 найменування, із яких 167 латиницею та 46 кирилицею. Робота містить 16 таблиць та проілюстрована 65 рисунками.

Характеристика розділів, оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. У анотації українською та англійською мовами репрезентовані найбільш вагомні результати дослідження отримані авторкою, з увагою на наукову новизну та наведений список публікацій за темою дисертаційної роботи.

Вступ дисертації має традиційну будову. На 9 сторінках міститься повна характеристика стану досліджуваної проблеми на сьогодні з позиції теоретичного та клінічного значення, актуальність теми дисертаційної роботи, її мета, завдання, наукова новизна, практична значущість, а також інформацію щодо взаємозв'язку роботи із науковими програмами, детально наведений комплекс застосованих методів дослідження; впровадження отриманих результатів; особистий внесок здобувача; перелік наукових конференцій, на яких були анонсовані основні положення дисертаційного дослідження, перелік публікацій за матеріалами роботи та структура й обсяг дисертації.

Зауважень до вступу не має.

Розділ 1 присвячений огляду літератури, викладений на 37 сторінках комп'ютерного тексту та містить 5 підрозділів, залежно від проблематики, наведено дані стосовно сучасних поглядів на стан органів порожнини рота у дітей із вадами слуху. В рамках огляду, авторка вичерпно промоніторила відомі причини порушення слуху, стан стоматологічного та ортодонтичного здоров'я та проблеми лікування глухих, методи оцінки психологічних особливостей осіб із вадами слуху та проаналізувала метод електроміографії, як один із сучасних методів дослідження щелепно-лицевої ділянки. Аналіз літературних джерел проведений Сокологорською-Никіною Ю.К., дозволив чітко сформулювати шляхи досягнення поставленої мети в дисертаційному дослідженні. Розділ насичений актуальною інформацією, стиль викладення матеріалу є логічним, послідовним, змістовним і відповідно інформаційно навантаженим, та підкреслює актуальність даної роботи.

Зауваження до розділу: в розділі наявні деякі стилістичні та орфографічні помилки.

У **розділі 2** під назвою «Об'єкти та методи дослідження», який викладений на 16 сторінках і містить 7 підрозділів, авторка окреслила загальний дизайн роботи та детально охарактеризувала застосовані методи. Авторка наводить перелік використаних в дисертаційній роботі методів дослідження серед яких власне створені анкети для дітей із вадами слуху та для їх батьків/опікунів, а також клінічні методи, лабораторні, а саме електророміографічна оцінка функціонального стану жувальних м'язів та колового м'яза рота та ін. Розділ проілюстрований 3 рисунками та 1 таблицею, які відображають застосовані методи обстеження.

Зауваження до розділу: розділ має досить розгорнутий опис ознак ортогнатичного прикусу, доцільно було б його скоротити.

Розділ 3 під назвою «Результати власних досліджень» має три підрозділи та викладений на 65 сторінках. У даному розділі анонсовані питання характеристики стоматологічного статусу дітей та стану їх опорно-рухового апарату, результати даних отриманих в ході використання анкет-

опитувальників для дітей із вадами слуху та батьків/опікунів із вадами слуху, результати вивчення емоційних компонентів дітей за допомогою кольорового тесту та дані морфофункціонального стану жувальних м'язів та колового м'яза рота. Розділ містить 14 таблиць, в які вдало інтегрований цифровий матеріал та 45 рисунків.

Зауваження до розділу: в розділі поодинокі стилістичні та технічні помилки за текстом.

Розділ 4 під назвою «Засоби підвищення мотивації до ортодонтичного лікування дітей із вадами слуху та оцінка їх результативності» викладений на 17 сторінках, містить два підрозділи. У останніх наведено обґрунтування Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» та результати її проведення. Цифровий матеріал даного розділу інтегрований у 1 таблицю та 14 рисунків. Доказовості та наочності, відносно результативності застосовної Програми, надає фотографія з демонстрацією уроку догляду за порожниною рота.

Зауважень до розділу не має.

Аналіз та узагальнення результатів дослідження викладений на 12 сторінках. При його описанні, дисертантка, у стислому вигляді висвітлює результати проведеного дослідження та наводить порівняння із науковими напрацюваннями у даному напрямку. Авторка обґрунтовано і доказово пояснює найбільш вагомі факти і положення.

Висновки, у кількості 5, відповідають поставленим завданням, є логічним підсумком розділів результатів власних досліджень та слугують теоретичним підґрунтям для змістовних практичних рекомендацій.

Практичні рекомендації, у кількості 6, дають керівництво для практичної діяльності і акцентують увагу на важливості міждисциплінарної інтеграції у роботі ортодонта, дитячого стоматолога та педіатра, з метою проведення лікувальних та профілактичних заходів у даної групи пацієнтів.

Бажано видати їх у вигляді інформаційного листа чи іншого наочного матеріалу для практичного лікаря-стоматолога та лікаря ортодонта.

Список використаних джерел літератури представлений 213 джерелами (з яких 167 латиницею та 46 кирилицею), є інформативними та відповідають основному змісту роботи.

У **додатках** наведені копії свідоцтва про реєстрацію авторських прав на наукові твори: «Анкета. Аналіз рівня стоматологічних та ортодонтичних знань у дітей з вадами слуху», «Анкета для батьків або офіційних представників дітей із депривацією слуху в рамках програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху лікувально-профілактичними ортодонтичними заходами», «Навчально-пізнавальне відео для батьків дітей із депривацією слуху «Батькам про ортодонтичне лікування своїх особливих дітей»» та «Навчально-пізнавальне відео для дітей із депривацією слуху «Щаслива посмішка дитини», список опублікованих праць за темою дисертаційної роботи, дані стосовно апробації основних положень, запропонована Програма «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами», документація яка підтверджує пріоритетність результатів дослідження у вигляді актів впровадження, карта ортодонтичного огляду.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Результати аналізу матеріалів дисертації Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни, дають можливість констатувати відсутність ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

При роботі із рукописом не було виявлено порушень академічної доброчесності.

Комісією з питань етики засвідчено, що проведені дослідження не суперечать основним міжнародним біоетичним та правовим нормам 8 Гельсінської декларації, Конвенції Ради Європи про права людини, біомедицини та відповідних Законів України.

Виходячи із вище зазначеного, слід констатувати, наявність усіх необхідних розділів, що характеризує дане дослідження, як завершену науково-кваліфікаційну працю.

Вказуючи на наявні недоліки, слід визнати загальний високий рівень поданої до захисту дисертаційної роботи. Зазначені неточності та редакційні огріхи в оформленні рукопису не знижують наукової цінності та висновків дисертації.

Під час опрацювання представленого на рецензування рукопису до дисертантки, в якості дискусії виникли наступні запитання:

1. Які Ви виявили особливості опорно-рухового апарату у дітей із вадами слуху та хто проводив їх оцінку?

2. Які методи підвищення мотивації до ортодонтичного лікування у дітей із вадами слуху Ви застосовували?

3. Які найбільш важливі результати Ви отримали після аналізу проведеного кольорового тесту відносин у дітей із вадами слуху?

4. Які основні надбання ви можете назвати після втілення запропонованої вами Програми?

Висновок

Дисертаційна робота Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни на тему, яка виконана під керівництвом професора Курєдової Віри Дмитрівни, є завершеною науковою працею. Робота присвячена розв'язання актуальної задачі стоматології сьогодення - підвищенню ефективності профілактики зубощелепних аномалій, карієсу зубів і захворювань тканин пародонта та їх лікування у дітей із депривацією слуху шляхом обґрунтування, розробки та впровадження лікувального алгоритму поєднаного застосування різних видів лікувально-профілактичних заходів.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№44, оформлена згідно з вимогами затверджених наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка Сокологорська-Никіна Юлія Костянтинівна заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри ортодонції

Львівського національного

медичного університету

імені Данила Галицького

доктор медичних наук, професор

Наталія ЧУХРАЙ

